

ЧЕТВРТО ОДЕЉЕЊЕ

ОДЛУКА

Представка број 73865/16

М.Ђ. и други
против Србије

Европски суд за људска права (Четврто одељење), на заседању Одбора 5. септембра 2023. године у саставу:

Tim Eicke, *председник*,

Branko Lubarda,

Ana Maria Guerra Martins, *судије*,

и Branimir Pleše, *вршилац дужности секретара Одељења*,

Имајући у виду:

представку (број 73865/16) против Републике Србије коју су 25. новембра 2016. године, према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција”), Суду поднели подносиоци представке наведени у приложеној табели (у даљем тексту: „подносиоци”), које је заступала гђа С. Чипак Катић, адвокатица из Суботице;

одлуку да се о представци обавести Влада Републике Србије (у даљем тексту: „Влада”), коју заступа њена заступница, гђа З. Јадријевић Младар;

одлуку да се имена подносилаца не обелодањују;

Запажања страна у спору;

Након већања, одлучује како следи:

ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

1. Дана 21. октобра 2009. године одређен је истражни притвор Б.Ђ., супругу и оцу подносилаца, због сумње да је извршио два кривична дела недозвољене полне радње.

2. Дана 23. октобра 2009. године, затворски лекар је прегледао Б.Ђ. и констатовао да дотични већ болује од хипертензије и тахикардије, као и да има девијацију септума носа. Затворски лекар му је преписао четири редовна лека за хипертензију. Један од тих лекова није био доступан у затвору, те је Б.Ђ. саветовано да његова породица набави исти за њега. Три дана касније, Б.Ђ. је поново подвргнут прегледу јер се жалио на несаницу, те је доза једног од његових лекова сходно томе прилагођена.

3. Дана 4. новембра 2009. године, Б.Ђ. је извршио самоубиство. Затвореник са којим је делио ћелију га је у раним јутарњим сатима пронашао обешеног у тоалету ћелије у којој су били притворени, и алармирао затворске чуваре који су одмах позвали хитну помоћ. Након што је лекар констатовао смрт, затворско особље је одмах обавестило истражног судију Округног суда, који је извршио увиђај и наложио обдукцију и токсиколошку анализу покојног Б.Ђ. Изјаве су узете од супруге Б.Ђ. (прве подносиоцке), његовог адвоката, затвореника са

којим је делио затворску ћелију (на албанском) и тројице затворских службеника. У спис предмета је уврштен и дневник Б.Ђ, који је пронађен у његовој затворској ћелији и који је садржао белешку.

4. Супруга Б.Ђ. и његов адвокат су рекли полицији да током својих посета нису приметили промене у његовом понашању које би указивале на било какве самоубилачке намере. У обдукцијском налазу, који је израдио Институт за судску медицину, констатовано је да је смрт настала вешањем, те да нису уочени други знакови механичких повреда који би указивали на било који други могући узрок смрти. Токсиколошки извештаји нису показали присуство трагова наркотика, лекова нити алкохола у крви Б.Ђ. Затвореник са којим је Б.Ђ. делио ћелију није саслушан, јер је пуштен 19. новембра 2009. године, те није био доступан.

5. Дана 19. маја 2010. године, имајући у виду прикупљене доказе, Више јавно тужилаштво није нашло основа за гоњење од стране тужилаштва.

6. Подносиоци су 16. јуна 2010. године поднели тужбу против државе зарад исходавања обештећења. Они су навели да држава није вршила континуиран и адекватан надзор над Б.Ђ, те да му нису пружили одговарајућу медицинску негу. Конкретно, Б.Ђ. је био потресен својим притвором и кривичним поступком који се водио против њега, као и услед нашошења штете угледу његове породице. Подносиоци су такође тврдили да током првих неколико дана његовог боравка у притвору није могао да узима своју терапију за регулисање његовог срчаног обољења и крвног притиска, што му је изазвало додатни психички стрес.

7. У току поступка, суд је извео доказе саслушањем подносилаца, адвоката Б.Ђ, затворског лекара и надлежних затворских службеника, као и вештака (неуропсихијатра). Суд је такође извршио увид у изјаве дате у ранијој фази поступка (видети став 4. *in limine* горе), као и у копију дневника Б.Ђ, његову медицинску документацију, укључујући и затворски медицински картон, и налаз вештака. Суд је такође истраживао и о томе где се тренутно налази затвореник са којим је Б.Ђ. делио затворску ћелију, али је обавештен да је дотични пуштен на слободу и да је недоступан.

8. Вештак је утврдио да у медицинској документацији нема доказа да је Б.Ђ. имао било какав депресивни поремећај. Анализа његовог дневника је наизглед показала да иако је имао „грижу савести због свог боравка у притвору, он се није осећао кривим за кривична дела која су му била стављена на терет”. Осим ове белешке у свом дневнику, он се никоме није поверио по питању својих самоубилачких намера, нити је показивао било какве психопатолошке симптоме који би указивали на промену понашања или расположења која би захтевала психолошки или психијатријски третман, или који би указивали на било какав ментални поремећај или самоубилачке намере. Одсуство једног од његових лекова прописаних у оквиру терапије за регулисање крвног притиска није могло да утиче на његово психичко стање. Иако вештак није био кардиолог и стога није могао да да своје мишљење о лечењу у том погледу, он је сматрао да је лечење несанице било адекватно.

9. Дана 12. априла 2013. године, првостепени суд је одбио тужбени захтев подносилаца. Суд је утврдио да Б.Ђ. није имао ментални поремећај нити било које друго стање које би захтевало психијатријско лечење или које би указивало на његове самоубилачке намере. Није било узрочно-последичне везе између његовог хроничног кардиолошког стања и његовог самоубиства. Он се није жалио на психичке проблеме који би захтевали специјалистички психијатријски преглед. Његово психичко стање није указивало на ризик од самоубиства, и стога му нису биле потребне додатне заштитне мере. Посећивали су га и супруга и његов адвокат, и ниједно од њих није обавестило затворско особље о било каквом ризику од самоубиства или сумњи на исто. Пружена му је адекватна медицинска нега и био је под одговарајућим надзором. С обзиром на све доказе који су му предочени, суд је утврдио да затворско особље није могло знати да постоји стварна и непосредна опасност да ће Б.Ђ. извршити самоубиство, нити да је у њиховом раду било ичег противзаконитог или неправилног. Сходно томе, није настала никаква одговорност по државу.

10. Суд није прихватио изјаву прве подносиоце да је Б.Ђ. је имао „проблема са нервима” чак и пре његовог притвора, јер је то било у супротности са осталим доказима. Такође није прихватио ни изјаву адвоката да је Б.Ђ. тражио лекарски преглед, с обзиром да га је два пута прегледао затворски лекар, и није било доказа да је Б.Ђ. тражио још један преглед.

11. Апелациони суд је 9. априла 2014. године потврдио првостепену пресуду, сагласан са образложењем првостепеног суда. Такође је констатовао да је, према релевантним правилима, адвокат окривљеног могао да

захтева лекарски преглед окривљеног, али да адвокат Б.Ђ. то није учинио. На крају, суд је сматрао да „адекватан надзор” не значи стални надзор притвореника, посебно у околностима када Б.Ђ. није показивао било какве самоубилачке намере и када нико други није приметио знакове да ће извршити самоубиство. С обзиром на све доказе, затворско особље није имало разлога да примењује посебне мере надзора у погледу Б.Ђ. Суд је такође утврдио да првостепени суд, из оправданих разлога, није могао саслушати затвореника са којим је Б.Ђ. делио затворску ћелију (видети став 4. *in fine* и став 7. *in fine* горе).

12. Подносиоци су након тога изјавили уставну жалбу. Они су се жалили на пропусте затворског особља и на исход парничног поступка, и позивали су се на право на правично суђење. Они се нису притуживали да је истрага била неделотворна.

13. Уставни суд је 25. јула 2016. године одбацио уставну жалбу подносилаца. Он је закључио да су оспорене пресуде биле добро образложене и да образложење није било произвољно.

14. Подносиоци су се притуживали на основу чл. 2, 3, 6. и 13. Конвенције да је затворско особље требало да зна да је у случају Б.Ђ. постојао стварни и непосредни ризик од самоубиства, и да нису предузели разумне мере како би спречили тај ризик. Они су се такође притуживали да Тужена држава није спровела делотворну истрагу након тога.

ОЦЕНА СУДА

15. Влада је навела да подносиоци нису изнели своје притужбе у својој уставној жалби, те да стога нису успели да правилно исцрпе делотворне домаће правне лекове. Она је такође тврдила да су подносиоци дали лажне наводе у својој представци (нарочито да није обављена обдукција након самоубиства), што би се могло сматрати злоупотребом права на представку. У сваком случају, затворске власти нису могле знати да је постојао ризик од самоубиства, док је држава након истог спровела делотворну истрагу. Стога, није дошло до повреде члана 2. Конвенције.

16. Подносиоци су поновили своје притужбе.

17. Суд сматра да притужбе подносилаца, изнете на основу различитих чланова, подлежу испитивању искључиво на основу члана 2. Конвенције (видети, *mutatis mutandis*, *Radomilja и др. против Хрватске* [ВВ], бр. 37685/10 и 22768/12, став 126, од 20. марта 2018. године, и, *mutatis mutandis*, *Hubert Nowak против Пољске*, број 57916/16, ст. 59–60, од 16. фебруара 2023. године).

I. Позитивна обавеза државе да заштити живот

18. Суд не сматра потребним да испитује приговор Владе у погледу наводне злоупотребе права на представку или приговора који се тиче правилног исцрпљивања домаћих правних лекова, јер је, у сваком случају, предметна притужба неприхватљива по другим основама.

19. Релевантни принципи у погледу позитивних обавеза државе према члану 2. се могу наћи у, на пример, предмету *Renolde против Француске* (број 5608/05, ст. 80–83, ЕСЉП 2008 (изводи)) и изворима који су у њему цитирани. Конкретно, члан 2. може имплицирати, у посебним околностима, позитивну обавезу власти да предузму превентивне оперативне мере како би заштитиле појединца од њега самог. (*ibid.*, став 81.). У низу случајева у којима је ризик по живот произашао из самоповређивања од стране притвореног лица, Суд је утврдио да позитивна обавеза настаје када су власти знале, или су морале знати, да особа показује стварну и непосредну опасност од самоубиства. Тамо где је Суд утврдио да су власти знале или су морале знати за тај ризик, наставио је са анализирањем да ли су власти учиниле све што се разумно могло очекивати од њих како би спречиле да се тај ризик материјализује (видети *Fernandes de Oliveira против Португала* [ВВ], број 78103/14, став 110, од 31. јануара 2019. године, и изворе који су у њему цитирани). Како би утврдио да ли су власти знале, или су морале знати, да је живот одређеног појединца подложен стварној и непосредној опасности, што ствара обавезу предузимања одговарајућих превентивних мера, Суд узима у обзир низ фактора, као нпр. историју проблема са менталним здрављем, тежину психичког стања, претходне покушаје самоубиства или самоповређивања, самоубилачке мисли или претње и знаке физичког или психолошког стреса (*ibid.*, став 115, и извори који су у њему цитирани).

20. Као опште правило, у случајевима где су поступци вођени на домаћем нивоу, задатак Суда није да процену домаћих судова замени сопственом проценом чињеница, већ је на домаћим судовима да утврде чињенице на основу доказа којима располажу (видети, међу многим другим изворима, *Klaas против Немачке*, од 22. септембра 1993. године, став 29, Серија А бр. 269). Иако Суд није везан закључцима домаћих судова и остаје слободан да изврши сопствену процену у светлу свих материјала који се пред њим налазе, у нормалним околностима су потребни уверљиви елементи да би одступио од чињеница које су утврдили домаћи судови (видети *Giuliani и Gaggio против Италије* [ВВ], број 23458/02, став 180, ЕСЉП 2011 (изводи), и *Ражнатовић против Црне Горе*, број 14742/18, став 39, од 2. септембра 2021. године).

21. Осврћући се на предметни случај, Суд примећује да Б.Ђ. није имао историју психичких поремећаја (видети став 8. горе). Прва подносиатељка је по први пут изјавила да је Б.Ђ. имао „проблема са нервима” током парничног поступка, али та изјава није била поткрепљена било каквим доказима (видети став 10. горе). Његово психичко стање није изгледало озбиљно, нити је дотични претио да ће починити самоубиство, нити је показивао било какве самоубилачке мисли или намере, нити било какве знаке физичког или психичког стреса (видети став 8. горе; упоредити са *Renolde*, став 86, и *Ражнатовић*, став 40, оба цитирана горе). Он раније није покушавао да се самоубије нити се самоповређивао. Ниједно од саслушаних лица, укључујући прву подносиатељку и адвоката Б.Ђ. није приметило било какве промене у његовом понашању или било какве могуће самоубилачке намере (видети став 9. горе). Два пута га је прегледао затворски лекар – једном по његовом доласку у затвор, и поново три дана касније, када му је преписана терапија против хипертензије и несанице (види став 2. горе). Вештак је потоњу терапију оценио као адекватну, и утврдио да Б.Ђ. није показивао никакве психопатолошке симптоме који би захтевали психолошко или психијатријско лечење или који би указивали на психички поремећај или самоубилачке намере (видети став 8. горе). На основу свих доказа, домаћи судови су утврдили да затворско особље није могло знати да је постојао ризик од самоубиства (видети ст. 9. и 11. горе).

22. Суд приступа питању ризика са циљем процене да ли је он и стваран и непосредан, и констатује да се позитивна обавеза државе мора тумачити на начин који не намеће немогућ или несразмеран терет властима (видети *Fernandes de Oliveira*, цитиран горе, став 131, *in fine*). У светлу околности предметног случаја, нису дати никакви убедљиви елементи који би могли да наведу Суд да одступи од чињеница утврђених од стране домаћих судова. Суд закључује да није утврђено да су власти знале или су морале знати да је у случају Б.Ђ. постојао стварни и непосредни ризик од самоубиства или да су постојали разлози који од затворских власти захтевају да успоставе посебан режим надзора. Сходно томе, Суд не треба да оцењује да ли су власти предузеле мере које су се од њих разумно могле очекивати (*ibid.*, став 132.).

23. Из свега наведеног следи да је овај део представке очигледно неоснован, те се као такав мора одбацити у складу са чланом 35. ст. 3(а) и 4. Конвенције.

II. Наводни недостатак делотворне истраге

24. Пошто подносиоци нису изнели своју притужбу у овом погледу у својој уставној жалби (видети став 12. *in fine* горе), она се мора одбацити на основу члана 35. ст. 1. и 4. Конвенције услед неисцрпљивања домаћих правних лекова.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

Проглашава представку неприхватљивом.

Састављено на енглеском језику и прослеђено у писаном облику 28. септембра 2023. године.

Branimir Pleše

в.д. секретара одељења

Tim Eicke

председник

ПРИЛОГ

Представка број 73865/16

Број	Иницијали подносилаца представке	Година рођења	Држављанство
1.	М.Ђ.	1960. године	Српско
2.	С.Ђ.	1989. године	Српско
3.	А.К.	1984. године	Српско